

УДК 355.02:005.94

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2026.64.12>

КОНЦЕПТ МАЙБУТНІХ ВІЙН У РАМКАХ АКсіОЛОГіЧНИХ ВІЗІЙ

Еліза Карлайл

*Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»,
кафедра філософії
Берестейський проспект, 37, 03056, м. Київ, Україна
<https://orcid.org/0009-0005-4648-5335>*

У статті досліджено концепт майбутніх війн крізь призму аксіологічних парадигм. У ХХІ ст. війна перетворюється із сукупності бойових дій на складне багаторівневе поліфонічне явище. Адже у процесі глобальної трансформації суспільств, політичних моделей і технологічних укладів вона стає простором як конфлікту інтересів, так і боротьби цінностей. У цій перспективі поняття «аксіологічна візія» набуває особливого значення. Сучасне мислення про майбутню війну вимагає аналізу не лише технічних інновацій: зростає нагальна потреба переформатування попередніх і прелімінарних моральних орієнтирів, які визначають спосіб ведення війни, її легітимацію, цілі та форми. Аксіологічна перспектива дає змогу зрозуміти, яка мораль лягає в основу воєнних концепцій, як вона обґрунтовується та яким чином трансформується під впливом технологій, суспільних змін і глобальних трендів.

Гуманізм, як традиційна парадигма модерності, вбачає в людині центр морального й політичного всесвіту. Проте постгуманізм, що народився на стику технологічної революції та філософської критики антропоцентризму, розглядає людину як одного з багатьох агентів у системі. У війнах майбутнього, де домінуватимуть автономні системи, алгоритми та кібероперації, питання про моральну відповідальність постає у новому світлі.

Футурологи мають враховувати ціннісний простір, у якому розгортаються конфлікти – для розуміння потенційних небезпек і побудови відповідального запобігання майбутніх війн. У цьому контексті аналізується роль технологій, штучного інтелекту та гуманістичних підходів у формуванні нових форм конфлікту. Обґрунтовується теза про те, що війни майбутнього визначатимуться не лише технічними можливостями, але й моральними орієнтирами суспільств. Стаття включає аналіз прикладів сучасних конфліктів, порівняльну характеристику культурних моделей війни, футурологічні сценарії та аксіологічну типологію воєн.

Ключові слова: аксіологія, аксіологічна стійкість, військові інновації, гуманізм, етика, зміна воєнної парадигми, майбутні війни, постгуманізм, футуризм.

Вступ. Сьогодні воєнна діяльність переживає глибинну трансформацію – не лише технологічну, але й ціннісно-ідеологічну. Зміщення фокусу від традиційного розуміння війни як збройного конфлікту до розгляду її як багатомірного соціокультурного феномена зумовлює необхідність переосмислення ціннісних засад війни. В цьому контексті доцільно звернути увагу на аксіологічні візії – структури ціннісних орієнтирів, що формують бачення майбутніх війн: не просто застосування нових видів зброї, а зміну самої природи конфлікту: його легітимації, прозорості, способів ведення та навіть цілі. Поняття «аксіологія» (від гр. “axios” – «цінний», “logos” – «вчення») означає філософське вчення про природу цінностей. У класичній аксіології цінність – це базовий орієнтир, що формує поведінку. У воєнному контексті аксіологічна візія – це уявлення про те, які цінності виправдовують війну, які цілі є допустимими, які засоби – моральними. У ситуативних

© Карлайл Е., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

війнах система цінностей стає критичним соціальним маркером, що визначає, кого обороняти, за що боротися, що є загрозою, а що – прийнятною радикальністю.

Огляд літератури. Наведена проблема неодноразово розглядалася фахівцями у різних наукових сферах. Так, наприклад, ірландський дослідник Д. Данахер [5] (Danaher, 2021) у роботі «Аксіологічний футуризм» (*Axiological Futurism*) пише: «Аксіологічний футуризм – це систематичне і чітке дослідження простору можливих цінностей для майбутніх людських (і постлюдських) цивілізацій» (*Axiological futurism is the systematic and explicit inquiry into the axiological possibility space for future human (and post human) civilisations*). Майбутні війни будуть визначатися не лише технологіями, але й тим, які цінності визнаються вартими захисту населення.

Війна – це не лише сукупність дій, але й концептуально оформлений політичний інструмент. Як зазначає британський дослідник К. Чан [4] (Chan, 2020), уряди активно формують уявлення про майбутні війни: «Страх перед вторгненням і майбутнім конфліктом став інструментом масової мобілізації та легітимації» (*Fear of invasion and future conflict became a tool of mass mobilisation and justification*). Подібна мораль створює ціннісні рамки: якщо суспільство вірить, що «ми обороняємося», війна сприймається моральною, навіть коли вона є агресивною. Цікаве життєве спостереження із соціального кола авторки: кожна країна має Міністерство оборони, але жодна не має Міністерства нападу або ж Мінатаки. Навіть якщо країна першою починає війну, це виправдовується необхідністю превенції: «якщо ми б не напали, то вони б однозначно першими напали, тому це зроблено з оборонною метою». Подібні «превентивні атаки» легалізують воєнну агресію та дозволяють думати, що це не напад.

У традиційних війнах цінності формувалися навколо понять честі, обов'язку, перемоги. Проте сучасні війни мають набагато складніший спектр: від ідеологічних наративів до культурних кодів. Війни майбутнього вже сьогодні демонструють, що конфлікти дедалі частіше ведуться за право тлумачити реальність, формувати правду, утверджувати свою аксіологічну модель.

Як пояснюють Б. Уоттс і В. Мюррей [13] (Watts & Murray, 2024): «Військові інновації не є лінійними <...> концептуальні зміни часто йдуть за імпровізацією на полі бою» (*Military innovation is not linear <...> often conceptual change follows operational improvisation*).

Здебільшого майбутня війна буде виглядати інакше, ніж уявляють стратеги: реальність формує концепти, а не навпаки.

Під час проведення дослідження були застосовані такі теоретичні методи: аналіз і синтез української та іноземної наукової літератури за темою дослідження задля з'ясування стану розробленості проблеми; порівняння (для характеристики культурних моделей війни), узагальнення науково-теоретичного матеріалу для обґрунтування матеріалу концепту майбутніх війн в рамках аксіологічних візій.

Аксіологія, як філософська наука про цінності, стає ключем до розуміння війни не лише як політичної події, але й як прояву конфлікту ціннісних систем. Безперечно, аксіологічний підхід дає змогу переосмислити не лише засоби, але й цілі та методи ведення війни. З огляду на це доцільно зазначити, що майбутні війни вирішуватимуться не лише у сфері технологій, але й, передусім, у сфері цінностей.

Розглянемо більш детально еволюцію поняття війни та його ціннісний аспект. Упродовж історії війна зазнавала численних трансформацій: від племінних сутичок до тотальних війн ХХ століття. Класичні підходи, як у Клаузевіца, трактували війну як «продовження політики іншими засобами». Проте глобальні зміни, зокрема поява ядерної

зброї, привели до кризи таких уявлень. У філософській думці, зокрема у Г. Арендт, війна розглядається як форма втечі від відповідальності та втрати людяності. М. Гайдеггер підкреслював, що війна – це прояв небуття як наслідку відчуження людини від її справжнього буття.

Сучасні концепції війни (гібридна, інформаційна, когнітивна) демонструють, що конфлікт більше не обмежується фізичним простором. У центрі опиняються такі цінності: свобода, істина, безпека, гідність. Так, війна в Україні стала прикладом боротьби не лише за територію, але й за цінності демократичного світу проти авторитарного тиску. Отже, вона стає боротьбою за смисли, контроль над уявленнями, домінування аксіологічних систем.

Окремої уваги заслуговує типологія війн майбутнього у ціннісних парадигмах. Для глибшого розуміння концептуальних змін у природі воєн доцільно ввести аксіологічну типологію форм майбутніх конфліктів. Ця типологія ґрунтується на ціннісних установках, що визначають мету, суб'єкти, засоби та наслідки конфлікту. Аналітична таблиця 1 дає змогу розширити аксіологічну рамку аналізу майбутніх війн і надає структурованої прогностичної глибини.

Таблиця 1

Типологія війн майбутнього в ціннісних парадигмах

Тип війни	Основна цінність	Засоби	Суб'єкти конфлікту	Ціль
Гуманістична	Гідність, право, свобода	Оборонні технології, ШІ з етичним контролем	Держава, громадянське суспільство	Захист прав і миру
Технократична	Ефективність, контроль	Автономні системи, алгоритми	Корпорації, технополіси	Утвердження переваги
Авторитарна	Порядок, влада	Репресивні технології, інформаційна зброя	Режими, силові структури	Придушення опору
Постгуманна (гібридна)	Перевага інтелекту, інтеграція	Синтетичні агентні мережі, біотех, ШІ	Алгоритми, кібермережі	Злиття біологічного і цифрового
Ціннісно-нейтральна	Безпека, стабільність	Інформаційний контроль, дипломатія	Міжнародні інститути	Запобігання дестабілізації

Далі розглянемо додаткову типологію війн за аксіологічними ознаками (рис. 1).

Доцільно виокремити декілька типів, а саме:

- гегемонічні війни – за контроль над цінностями глобального масштабу;
- цивілізаційні війни – конфлікти культурних кодів (за Хантінгтоном);
- цифрові війни – війни нових медіа, даних і свідомостей (інформаційна правда – в епоху deepfake, пропаганди на новому рівні, цінність правди втрачає традиційні форми; когнітивний простір – війну ведуть не просто зі зброєю, а проти розуму та свідомості);
- гуманітарні війни – парадоксальне поєднання насильства й риторики захисту прав людини.

Очевидно, що в майбутньому переважатиме гуманістична модель війни, де більше значення мають такі цінності, як етика, мир і гідність. Досвід великих втрат і довготривалого болючого відновлення історично довів неефективність і надмірну ціну технократичної моделі війни через контроль та домінування територій.

Рис. 1. Аксіологічні візії майбутніх війн (візуальна схема – ієрархічна модель)

Надзвичайно важливими для аналізу є технологічна ескалація та етичні виклики сьогодення. Технологічний прогрес призвів до появи нових форм конфлікту. Дрони, автономні системи, кіберзброя, ШІ змінюють саму природу бойових дій. Наприклад, у конфліктах Близького Сходу використання безпілотників стало звичним засобом ведення війни. Проте постає питання: хто несе відповідальність за дії автономної машини? Чи допустимо передавати право на вбивство штучному інтелекту?

Аксіологічна перспектива дає змогу поставити питання про етичність застосування високих технологій у війні. Філософ Дж. Грей [7] наголошував на тому, що технічний прогрес без етичного контролю призводить до дегуманізації. Отже, ключовим викликом є створення етичних рамок для використання новітніх засобів ведення війни. Розроблення міжнародних етичних кодексів, подібних до Женевських конвенцій, має бути доповнено алгоритмічними стандартами для бойових ШІ.

Перейдемо до питань гуманізму, постгуманізму та парадигми нової війни. Гуманізм, як філософія, що ставить людину, її гідність і права в центр, став підґрунтям для концепцій справедливої війни. Проте постгуманізм (Ф. Ферроне, Р. Брейдотті) [3] закликає переосмислити антропоцентричність. Людина майбутнього – це вже не окрема біологічна істота, а симбіоз технології, мережі й алгоритму.

У межах постгуманістичних візій війна набуває нових рис: суб'єкти конфлікту є не лише людьми, але й гібридними формами – біоцифровими агентами, алгоритмами, мережами. Згідно з футурологом Ю. Нурі [11], до 2050 року значну частину бойових рішень прийматимуть системи штучного розуму. Це кидає виклик традиційним ціннісним орієнтирам і вимагає нової аксіологічної чутливості.

У документі НАТО (NATO Warfighting Capstone Concept, 2021) [17] зазначено: «Характер війни стрімко змінюється <...> зокрема, через багатодоменні операції та взаємодію людини з машинами» (*The character of warfare is evolving rapidly <...> including multi-domain operations and human-machine teaming*). До того ж трансгуманістична парадигма – зміна фізичних і когнітивних можливостей людини за допомогою технологій – вже інтегрується у військову сферу: «коли солдати вдосконалюються нейротехнологіями та генною інженерією, самі межі людської ідентичності стають полем битви» (*As soldiers are enhanced through neurotech and gene editing, the boundary of human identity becomes a battlefield*).

Цілком очевидно, що майбутні війни будуть точитися не лише між державами, але й між різними формами людини – біологічними, генетично модифікованими та кібернетичними. Щоб адаптуватися до нової природи війни, потрібна аксіологічна стійкість – здатність суспільства формувати, захищати та транслювати фундаментальні цінності, зокрема: 1) моральну відповідальність за автономні технології; 2) цінність правди в інформаційному хаосі; 3) гуманність у контексті постгуманізму.

Перейдемо до розгляду кібервійн і когнітивної зброї – ціннісної агресії. Кіберпростір стає новим театром війни. Приклади кібератак на США (наприклад, атака SolarWinds) або кампанії дезінформації під час виборів свідчать про стратегічну важливість контролю над інформацією. Атаки на інфраструктуру, маніпуляції свідомістю, дезінформація – усе це прояви війни за уявлення й мислення.

Ціннісна агресія – це втручання у моральні орієнтири, руйнування довіри, деморалізація суспільства. Такий тип війни є найменш помітним, але найбільш руйнівним у довгостроковій перспективі. Захист від нього полягає у розвитку критичного мислення, інформаційної гігієни та аксіологічної освіти. Варто інтегрувати відповідні програми в систему середньої та вищої освіти.

Майбутні війни, попри технологічну перевагу, залишаються простором етичного вибору. Цивілізаційна дилема полягає у тому, використовувати технології для домінування і підкорення чи для забезпечення миру, запобігання конфліктам і захисту прав людини. Ідеї Канта про «вічний мир» в умовах цифрової доби можна трактувати як заклик до етичної модернізації безпекових політик.

Розглянемо запропоновану нами сценарну модель розвитку війн до 2050 року. У межах аксіологічного підходу окреслимо три базові сценарії розвитку конфліктів.

1. Авторитарно-конфліктний сценарій:

- поширення гібридних війн, кіберманіпуляцій і соціального контролю;
- ескалація конфліктів за ресурси та ідеологічне домінування;
- актори: авторитарні режими, популістські утворення, дезінформаційні структури.

2. Технократичний сценарій:

- перевага технологій над моральними обмеженнями;
- ШІ ухвалює рішення про дії без людського втручання;
- актори: транснаціональні корпорації, техноелітні держави.

3. Гуманістичний сценарій:

– війни мінімізовані завдяки етичному регулюванню ШІ, міжнародній співпраці, освіті в дусі миру;

– застосування сил відбувається лише як крайній засіб для захисту людської гідності або не відбувається взагалі;

- актори: демократичні держави, глобальні етичні інституції.

Кожен з цих сценаріїв не є абсолютним, але слугує аксіологічною рамкою для аналізу стратегій безпеки. Вибір між ними – це вибір цінностей, які цивілізація вважає основоположними.

На рис. 2 представлено технократичну аксіологічну рамку.

Сучасна війна в Україні ведеться в технологічній аксіологічній рамці з використанням алгоритмів, автономних систем (дрони, роботизовані платформи, безпілотники) та кіберструктур. Саме тому окремим актуальним питанням стає трансгуманізм, який вливається у військову сферу, зокрема біо- і кібернетичне вдосконалення солдатів (нейроінтерфейси, генна інженерія), що змінює уявлення про людяність, межі тілесного та мораль. Це породжує питання: чи буде війна між майбутніми варіантами людства – між «чистими» біологічними людьми та кіборгами?

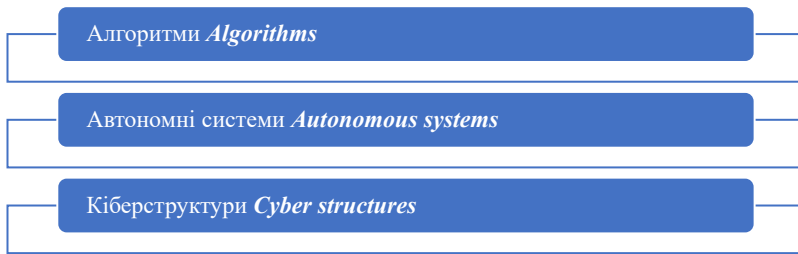

Рис. 2. Технократична аксіологічна рамка

Натомість множинна етико-правова рамка представлена такими категоріями: автономія систем (потребують нових форм відповідальності й демократичного контролю); інформаційна війна (змушує розвивати цінності правди, відкритості, інформаційного суверенітету); кібер- та космічні домени (необхідно розширити гуманітарну аксіологію на нові території); постлюдські солдати (вводить дилему: що означає бути людиною та які цінності зберегти). Очевидно, що набуває великої потреби формування ціннісної стійкості у майбутній війні.

У цьому контексті особливого значення набувають міжнародні етичні кодекси, гуманітарне право, нові філософські парадигми миру. Необхідно створити систему моніторингу та сертифікації етичної безпеки, подібну до екологічної стандартизації. Потрібно сформувати аксіологію безпеки, що базується не на страху і силі, а на повазі, взаєморозумінні та співпраці.

Висновки. Майбутнє війни неможливо осмислити без урахування змін у системах цінностей. Війна перетворюється з фізичного конфлікту на ціннісний виклик. Саме аксіологія – як філософія цінностей – дає змогу виявити, якими можуть бути нові «фронти» людської боротьби: за ідентичність, суверенітет, істину, гуманність. Аксіологічна візія війни дає можливість проникнути глибше за стратегії, озброєння чи операційні концепти. Вона показує, які соціальні, культурні, філософські орієнтири спонукають до конфлікту, контролюють його форми та обмеження.

Філософи минулого пропонують різні шляхи осмислення війни. У своїй концепції «війни всіх проти всіх» Гоббс вбачав у війні первинний стан людини. Кант – навпаки, розробляв ідею «вічного миру». Аренд розрізняє насильство і владу, зазначаючи, що справжня політика – це сфера діалогу, а не сили. У контексті майбутніх війн ці підходи актуалізуються: чи залишиться місце для діалогу у світі, де рішення приймаються алгоритмами?

Майбутнє воєн – це майбутнє боротьби за цінності, за тлумачення реальності, за контроль над свідомістю. Війна постає як аксіологічне поле, де вирішується не лише питання влади, але й питання морального вибору, людської гідності, смислу буття.

Якщо у ХХ ст. домінувало бачення війни як явища політичного продовження, то нові часи вимагають нових підходів. Війна дедалі сильніше постає багатофакторною: технологічною, інформаційною, екзистенційною. Вона відбувається не лише на фізичних фронтах, але й у віртуальних просторах, у свідомості людей, у сфері цінностей. У зв'язку з цим постає потреба у новому осмисленні самої сутності війни з позицій аксіології. Аксіологічний підхід дає змогу дослідити війну не лише як інструмент політики, але й як дзеркало ціннісного стану цивілізацій.

Штучний інтелект, автономні дрони, інформаційна зброя, технології deepfake, системи біометричного контролю – усе це формує нову інфраструктуру війни. При цьому

моральна природа застосування технологій часто залишається поза увагою. Чи може автономна система порушити правила війни? Як регулювати насильство, що відбувається на цифрових платформах? Майбутнє війни невіддільне від етики технологій.

Технологічний прогрес лише підсилює важливість етичного контролю та несе нові виклики для етики, міжнародного права та суспільної свідомості.

Спостерігається трансформація уявлень про війну: від збройного протистояння до складного явища, що включає інформаційні, кібернетичні, когнітивні та біоетичні виміри, тому концепт майбутніх війн у рамках аксіологічних візій потребує міждисциплінарного осмислення.

Аксіологічний підхід дає змогу не тільки аналізувати, але й проєктувати майбутнє, у якому війна можлива не лише як конфлікт, але й як форма діалогу, як боротьба ідей, а не людей.

Перспективи подальших досліджень полягають у створенні етичних стандартів для використання ШІ у воєнних діях, розробленні освітніх програм з аксіології безпеки, а також у формуванні нової культури миру, де війна втрачає свою привабливість як інструмент досягнення мети. Подальші дослідження можуть охоплювати емпіричну верифікацію сценаріїв, аналітику алгоритмічної етики та побудову міжкультурних моделей аксіологічної безпеки.

Список використаної літератури

1. Arendt H. *On Violence*. New York : Harcourt, 1969.
2. Bostrom N. *Superintelligence: Paths, Dangers, Strategies*. Oxford : Oxford University Press, 2014.
3. Braidotti R. *The Posthuman*. Cambridge : Polity Press, 2013.
4. Chan C. The politics of future war: doctrine and mobilization in Britain. *European Journal of International Security*. 2020.
5. Danaher J. Axiological futurism: the systematic study of the future of values. *Futures*. 2021. Vol. 132.
6. Floridi L. *The Fourth Revolution: How the Infosphere is Reshaping Human Reality*. Oxford : Oxford University Press, 2014.
7. Gray C. *War, Peace and International Relations*. London : Routledge, 2007.
8. Harari Y.N. *21 Lessons for the 21st Century*. New York : Spiegel & Grau, 2018.
9. Harari Y. *Homo Deus: A Brief History of Tomorrow*. New York : Harper, 2016.
10. Heidegger M. *The Question Concerning Technology and Other Essays*. New York : Harper & Row, 1977.
11. Nouri A. AI and the future of warfare. *Defense Studies Journal*. 2021.
12. Nye J. *Do Morals Matter? Presidents and Foreign Policy from FDR to Trump*. Oxford : Oxford University Press, 2020.
13. Watts B., Murray W. *Military Innovation in Peacetime and War*. Washington, DC : NDU Press, 2022.
14. Whiteley J. AI and transhumanism in future warfare. *Foresight Navigator*. 2024.
15. Український інститут майбутнього. *Гібридна війна і майбутнє безпеки України*. Київ, 2023.
16. Zuboff S. *The Age of Surveillance Capitalism*. New York : PublicAffairs, 2019.
17. NATO's Warfighting Capstone Concept: Anticipating the Changing Character of War. *NATO Review*. 2021.
18. NATO and the Future Character of Warfare. London : LSE IDEAS, 2020.

19. On Future Thinking and Innovation: How Military Concept Writing Can Unwittingly Suppress Innovation. Canberra : AARC, 2023.
20. Strategic Inflection Point: Change in Character of War. Washington, DC : National Defense University Press, 2023.

THE CONCEPT OF FUTURE WARS WITHIN THE FRAMEWORK OF AXIOLOGICAL VISIONS

Elisa Carlisle

*National Technical University of Ukraine
Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute
Beresteiskyyi Ave, 37, 03056, Kyiv, Ukraine
<https://orcid.org/0009-0005-4648-5335>*

The article explores the concept of future wars through the prism of axiological paradigms. War in the 21st century is turning not only into a set of combat actions, but also into a complex multi-level polyphonic axiological phenomenon. After all, in the process of global transformation of societies, political models and technological systems, war becomes a space for both a conflict of interests and a struggle of values. In this perspective, the concept of “axiological vision” acquires special importance. Modern thinking about the future war requires an analysis not only of technical innovations, but also a reformatting of value orientations that determine the way war is waged, its legitimation, goals and forms. The axiological perspective allows us to understand what morality underlies military concepts, how it is justified and how it is transformed under the influence of technology, social changes and global trends.

In situational wars, the system of values becomes a critical social marker that determines: whom to defend, what to fight for, what is a threat and what is acceptable radicalism. It is quite obvious that future wars may be fought not only between states, but also between different forms of humans – biological, genetically modified and cybernetic. To adapt to the new nature of war, axiological resilience is needed – the ability of society to form, protect and transmit fundamental values, in particular: 1) moral responsibility for autonomous technologies; 2) the value of truth in information chaos; 3) humanity in the context of posthumanism.

Humanism, as a traditional paradigm of modernity, sees a human being as the center of the moral and political universe. However, posthumanism which was born at the junction of the technological revolution and the philosophical critique of anthropocentrism, considers the human being as one of the many agents in the system. In the future wars dominated by autonomous systems, algorithms, and cyber operations, the question of moral responsibility comes in a new light.

Futurologists must take into account the value space in which conflicts unfold – to understand potential dangers and build responsible prevention of future wars. In this context, the role of technology, artificial intelligence and humanistic approaches in shaping new forms of conflict is analyzed. The thesis is substantiated that the wars of the future will be determined not only by technical capabilities, but also by the moral guidelines of societies. The article contains an analysis of examples of modern conflicts, a comparative description of cultural models of war, futurological scenarios and an axiological typology of wars.

Key words: axiology, axiological resilience, military innovation, futurism, war, future wars, war paradigm shift.

Дата першого надходження статті до видання: 23.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 26.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 19.05.2026